

Farář mezi dvěma národy

Příběh českého kněze v německém Zaječí

Prolog

Na podzim roku 1938 opouštěl Antonín Jančík Zaječí po více než třiceti letech služby. Za tu dobu pokřtil stovky dětí, oddal desítky snoubenců a na poslední cestě doprovázel několik generací místních obyvatel. Přicházel do jejich domovů ve chvílích radosti i bolesti a stal se přirozenou součástí života obce.

Když do Zaječí nastoupil, nikoho nepřekvapovalo, že český kněz působí ve farnosti, jejíž obyvatelé mluvili převážně německy. Po dlouhá desetiletí to bylo považováno za samozřejmost. Národnost nebyla tím, co určovalo vztah mezi farářem a jeho farníky. Rozhodující byla důvěra, poctivě vykonávaná služba a každodenní lidský kontakt.

Události druhé poloviny třicátých let však změnilы život celé pohraniční oblasti. To, co po generace fungovalo jako přirozené soužití, začalo pod tlakem sílícího nacionalismu ztrácet svou pevnost. Osud Antonína Jančíka se stal jedním z mnoha příkladů toho, jak hluboko mohou velké dějiny zasáhnout do života jednotlivce.

Abychom však jeho příběhu porozuměli, musíme se vrátit o několik století zpět.

Čeští kněží v německé obci

Zaječí bylo po staletí místem, kde se přirozeně prolínaly české a německé kulturní vlivy. Až do roku 1945 tvořili většinu obyvatel německy mluvící lidé. Přesto archivní prameny dokládají, že duchovní správu zde opakovaně vykonávali čeští kněží. Tato skutečnost představuje pozoruhodné svědectví o tehdejších poměrech a zároveň nabízí úplně jiný pohled na česko-německé soužití, než jaký bývá často spojován s událostmi první poloviny 20. století.

Nejstarší známou zmínkou je kněz Jakub z Mikulova, uváděný roku 1455. Na náhrobním kameni z roku 1508, dnes zazděném v plášti kostelní lodi, je česky psaný epitaf. V roce 1777 působil v Zaječí P. Petr Konečný. V novější době, mezi lety 1866 až 1938, spravovali místní farnost P. Šimon Svoboda, P. Jan Holub, P. Antonín Macek a nakonec P. Antonín Jančík.

Samotný výčet jmen by mohl působit jako pouhá historická zajímavost. Ve skutečnosti však vypovídá o mnohem hlubších souvislostech. Dokládá, že po dlouhá desetiletí nebyla národnost duchovního pro většinu místních obyvatel rozhodující. Farář byl především pastýřem své farnosti, člověkem, který provázel své farníky doslova od kolébky do hrobu.

Farář – duchovní i autorita obce

Dnešní člověk vnímá farnost především jako náboženskou instituci. Po většinu našich dějin však její úloha sahala daleko za zdi kostela. Farář byl nejen duchovním správcem, ale také jednou z nejvýznamnějších autorit místní společnosti. V matrikách zaznamenával narození, sňatky i úmrtí. V době, kdy neexistovaly obecní úřady v dnešním pojetí, představovaly právě tyto knihy základní evidenci obyvatel. Duchovní zároveň vyučovali děti, pomáhali řešit sousedské spory, navštěvovali

nemocné a poskytovali radu i útěchu lidem, kteří se ocitli v obtížné životní situaci. Lidé tak přirozeně přimkli k člověku, který se jim stal skutečným životním průvodcem.

Úcta, které se faráři těšili, nevycházela pouze z jejich postavení. Rodila se především z každodenní neúnavné služby. Dobrý farář znal většinu svých farníků osobně. Sdílel jejich radosti i starosti, znal historii jednotlivých rodin a často se stával prostředníkem při hledání smíru nebo vzájemného porozumění. Právě proto měl v životě obce naprosto mimořádné postavení.

Takovou úlohu zastávali po staletí také duchovní v Zaječíně. Jejich působení nebylo omezeno pouze na liturgii. Byli součástí každodenního života místní komunity bez ohledu na to, zda jejich farníci hovořili česky nebo německy. Důležitější než národnost byla důvěra, kterou si mohli získat jenom svou poctivou prací a osobním příkladem.

Kostel jako společné dílo farníků

Když se na počátku 20. století začalo uvažovat o přestavbě zaječského kostela, nešlo pouze o stavební úpravu. Pro místní obyvatele to byla událost, která se dotýkala úplně všech. Dochovaná korespondence mezi architektem Augustem Kirsteinem a farním úřadem dokládá, že příprava stavby byla dlouhá, náročná a vyžadovala pečlivé plánování.

Dnes bývá kostel často vnímán jako stavba, kterou jednoduše vybudovala církev. Skutečnost však byla podstatně složitější. Výstavba, opravy i přestavby sakrálních staveb byly vždy z velké části financovány z darů farníků, příspěvků patronů kostela a dobrovolných sbírek. V mnoha obcích vznikaly kostelní výbory, jejichž úkolem bylo shromažďovat finanční prostředky, organizovat práce a dohlížet na průběh stavby.

Každá koruna, každý dar i každá odpracovaná hodina byly výrazem sounáležitosti místních obyvatel s jejich farností. Kostel nebyl pouze symbolem víry ani majetkem církve. Byl společným dílem celé obce.

Jeho velikost a podoba zároveň vypovídaly o hospodářské síle místního společenství. Bohatě šlechtické rody budovaly monumentální chrámy jako projev své víry, společenského postavení i odpovědnosti vůči kraji, který spravovaly. Podobně uvažovali také měšťané a zámožní sedláci. Podílet se na stavbě či výzdobě kostela znamenalo zanechat po sobě stopu, která měla přetrvat celé generace.

Po dokončení stavebních prací následovalo slavnostní vysvěcení, jímž byl kostel vyňat z běžného světského užívání a určen výhradně bohoslužbě. Duchovní správu nadále vykonával farář, zatímco péče o chrám zůstávala společnou odpovědností celé farnosti. Tento princip se v různých podobách zachoval až do moderní doby.

Právě v době, kdy se připravovala rozsáhlá přestavba zaječského kostela, nastoupil roku 1907 do úřadu nový farář Antonín Jančík. Vedle každodenní duchovní služby jej čekal také jeden z největších stavebních podniků, jaké obec ve 20. století zažila.

Po druhé světové válce se společenské poměry zásadně proměnily. Odsun původních obyvatel a nástup komunistického režimu, jehož součástí byla cílená snaha o potlačení náboženského života, vedl k postupnému zprůtrhání vazeb mezi obyvateli a jejich farností. Přestavba kostela, která byla ve své době mimořádnou událostí a společným dílem celé obce, se tak postupně vytratila z kolektivní paměti. Dnes o ní ví jen málokdo.

Třicet let služby

Když se Antonín Jančík ujal úřadu, vstupoval do obce s dlouhou historií i pevně zakořeněnou farní tradicí. Sotva mohl tušit, že zde stráví více než tři desetiletí a prožije období, které zásadním způsobem promění nejen jeho život, ale i tvář celé obce.

V prvních letech jeho působení nic nenasvědčovalo tomu, že by se vztahy mezi českým duchovním a převážně německy mluvícími farníky vyvíjely problematicky. Naopak. Dochované fotografie, zápisy i úřední korespondence svědčí o tom, že si během let získal respekt a důvěru místních obyvatel. Nebyl vnímán jako představitel jedné národnosti, ale jako farář, který svědomitě vykonával svou službu.

Jeho každodenní život tvořila práce, která zůstávala *Kněz Antonín Jančík, 30. léta 20. století* většinou skryta před zraky veřejnosti. Vedl matriky, připravoval děti k prvnímu svatému přijímání, navštěvoval nemocné, sloužil bohoslužby, pohřbíval zemřelé a doprovázel rodiny při významných životních okamžicích. Právě v těchto drobných každodenních činnostech vzniká skutečný obraz kněžské služby, který v úředních dokumentech nacházíme jen mezi řádky.

Významným mezníkem jeho působení se stala přestavba kostela. Nebyla pouze stavebním projektem, ale společným dílem celé farnosti. Jančík stál uprostřed náročných příprav, jednal s architektem, dohlížel na průběh prací a současně zajišťoval běžný chod duchovní správy. Přestavěný kostel se stal viditelným symbolem období, kdy obec prožívala hospodářský rozvoj i poměrně klidné soužití svých obyvatel.

Těžkou zkoušku přinesla první světová válka. Stejně jako v mnoha dalších obcích zasáhla také Zaječčí rekvizice kostelních zvonů. Bronz se stal strategickou surovinou a tisíce historických zvonů byly sejmuty z věží, aby posloužily válečné výrobě.

Také zvony zaječského kostela byly sejmuty a odvezeny. Antonín Jančík se však opakovaně snažil jejich rekvizici oddálit a alespoň část tohoto cenného dědictví zachránit. Přestože se většině zvonů nepodařilo jejich osud odvrátit, jeden z nich byl uchráněn a po skončení války se v roce 1922 vrátil na své místo. Jeho hlas se znovu rozezněl nad obcí jako symbol návratu života do mírových časů. My už dnes víme, že bohužel ne na mnoho let.

Takové okamžiky nevypovídají pouze o hodnotě historických památek. Ukazují také vztah lidí ke kostelu, který pro ně představoval více než stavbu z kamene. Jeho zvony odměřovaly rytmus každodenního života, svolávaly věřící k bohoslužbám, oznamovaly radostné i smutné události a po staletí vytvářely zvukovou podobu domova.

Když se změnila doba

Po většinu svého působení prožíval Antonín Jančík ve farnosti období klidu. Přestože Zaječčí obývala převážně německy mluvící většina, národnost nepředstavovala v každodenním životě nepřekonatelnou překážku. Lidé spolu pracovali, obchodovali, navštěvovali se při rodinných událostech a sdíleli radosti i starosti běžného života. Rozdílný jazyk sice vytvářel přirozenou hranici, nikoli však zeď.

Situace se začala měnit až po roce 1933, kdy se v Německu dostal k moci Adolf Hitler. Nacionalistická propaganda postupně pronikala také do pohraničních oblastí Československa.

Myšlenka připojení území s převahou německého obyvatelstva k Německé říši získávala stále více příznivců a zasahovala i obce, kde lidé dosud žili vedle sebe bez vážnějších konfliktů.

Ani Zaječí nezůstalo těchto událostí ušetřeno. Z dochovaných úředních zpráv i korespondence vyplývá, že protičeské nálady zde v druhé polovině třicátých let rychle sílily. To, co bylo po desetiletí samozřejmou součástí každodenního života, se začalo pod tlakem politických událostí rozpadat. Důvěru postupně nahrazovalo podezření a sousedské vztahy stále častěji ustupovaly národnostní nevraživosti. Antonín Jančík si změnu atmosféry uvědomoval. Opakovaně žádal své nadřízené o přeložení do jiné farnosti. Z dochovaných dokumentů je patrné, že nepovažoval svou další službu v Zaječí za dlouhodobě možnou. Jeho žádostem však nebylo vyhověno. Vědom si stále se zhoršující situace nakonec požádal o uvolnění z duchovní správy a odchod na trvalý odpočinek.

Události však předběhly jeho rozhodnutí.

Napětí přerostlo v otevřené násilí. Na faře byla vytlučena okna, studna byla záměrně znečištěna fekáliemi a ani samotný farář nebyl ušetřen fyzických útoků. Dne 14. listopadu 1938 informoval děkan z Podivína biskupskou konzistoř v Brně, že zaječský farář byl zbit a ztýrán natolik, že již není schopen vykonávat svůj úřad. Jeho funkci musel dočasně převzít farář z Rakvic.

Po více než třiceti letech služby nakonec Antonín Jančík obec opustil.

Nebyl to odchod člověka, který dokončil své dílo a dobrovolně předával službu svému nástupci. Byl to odchod muže, jehož život i poslání přervaly události, které sám nemohl nijak ovlivnit.

Odchod

Po odchodu ze Zaječí převzal Antonín Jančík duchovní správu ve farnosti Litohoř na Třebíčsku. Po dramatických událostech podzimu roku 1938 našel v malé vysočinské obci prostředí, které mu umožnilo znovu vykonávat kněžskou službu v klidu a důstojnosti. Přestože Evropu záhy zachvátila druhá světová válka, jeho další život již probíhal stranou událostí, které tak bolestně poznamenaly poslední měsíce jeho působení v Zaječí.

Zde také po skončení války uzavřel svou životní pouť. Byl pochován mezi lidmi, kterým sloužil v posledních letech svého života. Do Zaječí, s nímž spojil více než tři desetiletí své služby, se již nikdy nevrátil. Jaké myšlenky jej provázely při odjezdu z fary, dnes nevíme. Nedochoval se žádný deník ani osobní dopisy, v nichž by své pocity zachytil. Archivní prameny jsou v tomto směru zdrženlivé. Vypovídají o událostech, nikoli o emocích.

Přesto si lze představit, jak obtížné muselo být opustit místo, které se během dlouhých let stalo jeho domovem. Za tu dobu vyrostla nová generace dětí, které kdysi křtil. Mnozí z mladých, které oddával, se sami stali rodiči. Na hřbitově přibýly nové náhrobky a ve světnicích domů nové kolébky. Proměnila se obec i lidé, ale také on sám.

Jeho práce však nezmizela s okamžikem odjezdu. Zůstala ve zdech přestavěného kostela, v matrikách, v úředních spisech i v paměti těch, kteří jej znali a neodsuzovali. Taková stopa bývá nenápadná. Nepřipomínají ji pomníky ani slavnostní projevy. Přesto často přetrvá déle než činy, které ve své době budily mnohem větší pozornost.

Epilog

Příběh Antonína Jančíka není pouze vyprávěním o pozemské pouti jednoho kněze. Je především svědectvím o době, v níž se během několika let rozpadlo soužití budované po celé generace. Připomíná, jak snadno mohou být důvěra, úcta i sousedské vztahy narušeny zvrácenými ideologiemi, které rozdělují lidi podle jazyka, původu, národnosti, náboženství nebo barvy kůže.

Stejně silně však vypráví o něčem jiném – o hodnotě poctivé a vytrvalé služby. Více než třicet let každodenní práce nezanechalo stopu v dějinách státu, ale v životě jedné obce. Právě takové příběhy tvoří skutečné dějiny. Nejsou psány pouze v kronikách a archivech. Přetrvávají v paměti krajiny, ve zdech kostelů a ve starých fotografiích.

Možná právě proto stojí za to vracet se k jejich tichému svědectví. Nepřinášejí jednoduché soudy ani jednoznačné odpovědi. Připomínají však, že minulost není vzdáleným světem, uzavřeným v archivech. Je součástí místa, ve kterém žijeme, a nenápadně promlouvá i do naší přítomnosti.